PORTE AKADEMİK
Müzik ve Dans Araştırmaları Dergisi
Yıl: 1 Sayı: 2

Müzikte Temsil & Müziksel Temsil II

PORTE AKADEMİK

Müzik ve Dans Araştırmaları Dergisi
Journal of Music and Dance Research
Yıl: 1 Sayı: 2
Uluslararası Hakemli Süreli Yayın
Yılda 3 kez yayınlanır (triannual)

İTÜ TMDK adına sahibi
Cihat Aşkın

Genel Yayın Yönetmeni
Ş.Şehvar Beşiroğlu

Genel Teknik Yönetmen
Gonca Girgin Tohumcu

Yayın Yönetmeni: Belma Kurtişoğlu
Teknik Yönetmen: Merve Eken Küçükaksoy
Teknik Yönetmen: Ahmed Tohumcu
Teknik Yönetmen: Yaprak Melike Uyar

Yayın Koordinatörü
Gözde Çolakoğlu

Yayın Kurulu

Claire Levy
Irene Markoff
Martin Stokes
Helen Rees
Robert Reigle
Ş. Şehvar Beşiroğlu
Fırat Kutluk
Songül Karahasanoğlu
Adnan Koç
Belma Kurtişoğlu
Erol Parlak
Münir Nurettin Beken
Hakan Şensoy
Recep Uslu
Mehmet Öcal Özbilgin

Yazışma Adresi:

İTÜ TMDK
İdari Bina, Maçka Kampüsü, 34657
Telefon: (0212) 248 90 87/119
Faks: (0212) 240 27 50
e-mail: budarom@gmail.com

Kapak Tasarım: Canan Çakal

Sayfa Tasarım ve Baskı: Cenkler Matbaa
www.cenkler.com

ISSN: 2146-2453

Şubat 2011

DIŞ GÖRÜNÜŞ VE MÜZİK BEĞENİSİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNSANLARDA OLUŞTURDUĞU ÖNYARGI: ÖN ÇALIŞMA

Gülay Karşıcı, Özlem Doğan
Erciyes Üniversitesi
gulaykarsici@gmail.com

Giriş

Önyargılarda kişisel beklenti, duruma özgü etkenler, duygusal ve düşünsel öğeler bulunur. Genelleme ve bireyler arası farklılıkları görmezden gelme söz konusudur. Önyargı her zaman davranışlara yansımaz, kişi önyargılı tutumunu gizli de sürdürebilir. Önyargılar cinsiyet, ırk, yaş, cinsel tercih, fiziksel ve zihinsel engellilere karşı olabilir (Tutkun 2008:261; Cüceloğlu 2000:543-549; Şerif 1996:662-668). "Oldukça az kanıta dayanarak ya da hiçbir kanıt olmaksızın bir şeyin ya da kişinin iyi ya da kötü olduğuna ilişkin önceden geliştirilen düşünce; özgür ve mantıklı herhangi bir tartışmaya açık olmayan oldukça sabit ve değiştirmeye dirençli bir tutum olan önyargı olumlu ya da olumsuz olabilir" (Arda 2003:473).

İki temel yaklaşım insanların davranışlarını etkileyen önyargının kaynaklarını açıklamaya çalışır. Cüceloğlu'na göre en baskın yaklaşımlardan biri 'önyargıların küçük yaştan itibaren aile içinde öğrenildiğini' ileri süren yaklaşımdır (2007:544). ABD'deki çoğu çocukta önyargının okul öncesi çağda ortaya çıktığından bahseden Şerif; çocuğun egosu bir erişkinin egosuna oranla daha çok dalgalanır, değişkendir, tutarsızdır ve duruma özgüdür der. Bazı grup etiketlerini öğrenen çocuk eğer grup etiketleri küçümseyici sıfatlar içeriyorsa muhtemelen bu kelimeleri yalnızca öfkeli olduğunda ya da kötü söz söylenirken kullanıldığının farkındadır. Bu etiketler ile gözlediği fiziksel farklılıklar arasında bağ kurulabilir. Büyük olasılıkla bu grup üyeliğini ten rengi ya da giysi gibi bariz işaretlere dayanarak tanır. Örneğin kovboy ve Kızılderili oyunu oynayan 'On Küçük Kızılderili' filmini ve diğer popüler filmleri izleyen okul öncesi çağda çocuk Kızılderilileri kuş tüyü takan ve bel üstü çıplak kişiler olarak tasarlar. Bu çocuğa Oklahoma' da yaşayan Kızılderili kökenli küçük bir grup insan gösterildiğinde çocuk bunların Kızılderili oldukları olasılığını tamamıyla reddeder: Çünkü onların gömlekleri vardır (Şerif 1996:663).

Cüceloğlu ikinci yaklaşım olarak Tajfel ve Turner'ın grup üyeliğinin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan ve insanların doğuştan sınıflama ve kategoriye ayırma eğilimlerinin olduğunu varsayan önyargı yaklaşımından bahseder. Kategoriye ayırma insanlar arasında gruplaşmalara yol açar, 'biz' ve 'onlar' ortaya çıkar. Tajfel yaptığı araştırmalarda kişileri gelişigüzel gruplara koyup onlara gelişigüzel isimler verir. Bir süre sonra her grubun kendi özdeşliğini geliştirdiğini ve diğer grubu yargılamaya başladığını görür. Tajfel'e göre hangi grupta isek, o grubu 'iyi', diğer grubu 'kötü' görme eğilimine başlarız (Cüceloğlu 2007:544-545).

Türk Dil Sözlüğü'nde "bir kimse ya da bir şeyle ilgili olarak önceden verilmiş yargı" olarak tanımlanan (Hançerlioğlu 1992: 383) önyargı "öteki şahıs ve gruplara karşı hoşgörüsüz, haksız ve ayrımcı tutumlardır. Bireylerin ve toplumların ilişkisini bozan önyargılar psikolojik, tarihsel, ekonomik veya kültürel faktörlerden kaynaklanabilir. İnsanlardaki önyargı hayata, kişiye ve olaylara bakışı etkileyen bir tutumdur. Kişi önyargılı olarak baktığında gerçeği göremez, hissettiğini görmeye başlar" (Gürses 2005:143).

Bazı Önyargı Çalışmaları

Ömer Tutkun ve Mustafa Koç'un yaptığı 'Mesleklere Atfedilen Kalıp Yargılar' isimli

çalışmada, 1161 katılımcı kullanılır (2008). Anket tekniği uygulanarak gerçekleştirilen araştırmada, Türklerin mesleklere karşı taşıdıkları kalıp yargılar belirlenir. Çalışmanın sonucunda: Mesleklere karşı olumlu kalıp yargılar (yani güvenilirlik ve çalışkan), olumsuz kalıp yargılardan (yani sahtekâr ve güvenilmez gibi) daha yüksek çıkmıştır.

- En güvenilir meslek askerlik,
- En kibar meslek bankacılık,
- En cömert meslek doktorluk,
- En akıllı meslek üniversite hocalığı,
- En dürüst meslek imamlık
- En çalışkan meslek işçilik
- En rüşvetçi meslek maliyecilik,
- En tembel meslek memurluk,
- En güvenilmez ve en sahtekâr meslek müteahhitlik,
- En saldırgan meslek hemşirelik ve
- En kaba meslek şoförlük olarak belirlenmiştir.

Müzikle ilgili hiçbir mesleğin içinde bulunmadığı bu çalışmada, olumlu atıflar en çok öğretmenlik, olumsuz atıflar da en çok müteahhitlik için yapılır. İnternet gazetelerinin okuyucu yorumlarıyla şekillenen bir çalışmada da eşcinsellere ve eşcinselliğe yönelik söylemlerin hangi değişkenlere bağlı olarak üretildikleri üzerinde durulur (Ertan 2010). Araştırma Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı'nın yaptığı 'eşcinselliğin bir hastalık olduğu' yönündeki açıklamasıyla ilgili Radikal, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri'nin internet sayfalarında yer verilen haberlerin, okuyucu yorumlarının analizini içerir. Söz konusu yorumların analizi homofobik ya da homofobik olmayan tutumların değerlendirilmesine yöneliktir. Üç gazetedeki toplam 127 yorumdan 19'u açık bir biçimde homofobik bir tutum sergileyerek, eşcinsellere yönelik önyargı ve ayrımcılığı yeniden üreten söylemlerde bulunur. Bunların bir kısmı, herhangi bir referans göstermeksizin eşcinselliği doğrudan 'hastalık' olarak tanımlarken, bir kısmı da dini referans noktası alarak günah olarak tanımlar.

Diğer bir çalışma ise: Berna Kurt'un (2007) dansçı erkeklere olan önyargıyı köçeklik örneğiyle değerlendiren yüksek lisans tezidir. Araştırma ikisi İstanbul'da, ikisi Sinop Merkez'de, biri de Sinop'un Erfelek ilçesinin Şerefiye köyünde olmak üzere toplam beş görüşme ile gerçekleştirilir. Görüşmelerde köçeklik geleneğiyle ortaya çıkan durum eşcinsel görünme korkusu olarak saptanır. Erkeğin etek giyerek kadın gibi dans etmesi ve toplumun dans eden bu erkeğe bakışında bu korkuyu doğurduğu sonucuna varılır.

'Kadınlar Kadınlara Karşı Önyargılı mı?' isimli Ali Dönmez'e ait bir araştırmada da (1990); genel amacı üniversiteli kız öğrencilerin kendi cinslerine karşı olumsuz bir önyargıya sahip olup olmadıklarını ortaya koymaktır. Araştırmada Ankara'daki ODTÜ Mühendislik Fakültesi, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Hacettepe Üniversitesi İdari Bilimler Fakültesi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi'nde okuyan 70'er kız öğrenci yani toplam 350 kişiye iki aşamalı anket yöntemi uygulanır. İlk olarak 350 katılımcıya 6 meslekten hangisini erkeğe, hangi meslekleri kadına ve hangilerini her iki cinsiyete de uygun bulduğu sorulur. Katılımcılar tarafından uygun görülen meslekler şu şekilde seçilmiştir:

1) Erkeklere uygun görülen meslekler elektrik mühendisliği ve inşaat mühendisliği,

2) Kadınlara uygun görülen meslekler öğretmenlik ve psikologluk,

3) Her iki cinse uygun görülen meslekler de doktorluk ve mimarlık olarak belirlenir.

Araştırmanın ikinci aşamasında 20'şer gruplar halinde bir odaya alınan kız öğrencilere bu altı meslekle ilgili aynı makaleler dağıtılır. Ancak 10'una bir makalenin yazarının erkek ismi verilirken diğer 10 kız öğrenciye aynı makale kadın yazar ismiyle verilir ve katılımcı öğrencilerden bu makalelere puan vermeleri istenir. Üniversiteli kız öğrencilerin kendilerinin erkeğe yakıştırdığı meslekler için de, kadınlara yakıştırdığı meslekler için de hep erkeklere daha yüksek puan verdikleri tespit edilir. Kısaca buradan kadınların kadınlara karşı önyargılı olduğu sonucu çıkar.

Toplumda bireyler birbirlerinin eğitimine, ırkına, dinine, yaşadığı coğrafyaya göre önyargı tutumlarını geliştirir. Zaman, mekân, kültür, tarih önyargılı tutumların oluşmasında rol oynayan faktörlerdendir. Bireylerin birbirlerine karşı oluşturdukları önyargı tutumları, dış görünüş ile de kendini gösterir. Bireyin dış görünüşünün içinde bulunduğu toplumun farklı sosyal sınıflarına göre farklı önyargılar oluşturması söz konusudur. Müzik beğenisi kaçınılmaz olarak bunlardan biridir.

Dış görünüş ve müziksel beğeni arasındaki ilişkinin insanlarda oluşturduğu önyargıları tespit etmeye yönelik olan bu ön çalışmamız; 2010 Mayıs'ta Kayseri ve Malatya'da yaşayan 40 müzik öğrencisiyle gerçekleştirilen görüşmelerle şekillendi. Katılımcılara hiç tanımadıkları iki müzisyenin fotoğrafını göstermemizdeki amacımız; katılımcıların hiçbir bilgiye sahip olmadıkları fotoğraftaki kişiler hakkında sadece dış görünüşlerine bakarak 'ne dinlediklerini' ya da 'ne tür müzik yapabilecekleri' ile ilgili önyargılı söylemlerini tespit etmekti. Bu araştırmadan çıkan sonuçlarda önemli olan kişinin dış görünüşüne göre ne tür müzik dinleyip/yaptığı tahminlerinin 'doğru' ya da 'yanlış' tahmin olması değildi; bize göre önemli olan bir müzik türü ile kişinin dış görünüşü arasındaki ilişkinin ne kadar önemli olduğunu bir kez daha vurgulamaktı.

Dış Görünüş ve Müzik Beğenisi Arasındaki İlişkinin İnsanlarda Oluşturduğu Önyargı: Ön Çalışma

Katılımcılar

Araştırmada Kayseri Erciyes Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bölümü, Malatya İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Müzik Öğretmenliği Bölümü ve Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bölümü'nde en az bir sene müzik eğitimi almış 20 kadın, 20 erkek toplam kontrol grubu olarak planladığımız 40 kişi ile görüşüldü. Çalışma 19–29 yaş arasında olan katılımcılara Mayıs 2010'da gerçekleştirildi. Katılımcıların şimdiye kadar yaşadıkları yerler ya sadece doğum yerleri ya da okumak için geldiği il olan Kayseri ve Malatya'dır. Dinledikleri müzik türleri ağırlıklı olarak Türk sanat müziği, Türk halk müziği ve Türkçe pop müziktir.

Uyaranlar

Gerek vokal tarzı gerek giysi, aksesuar ve makyajıyla heavy metalin bilinen isimlerinden Marilyn Manson ve batı sanat müziğinin 20. yüzyıldaki avantgarde isimlerinden Anton Webern'in seçilmesindeki etken, katılımcıların kendilerini tanımama oranının yüksek olduğu düşüncesidir. Bu yüzden 48 kişiyle başlanan çalışmada 8 katılımcı her ikisini de tanıdığı için değerlendirme dışı bırakıldı.



Resim 1. Marilyn Manson



Resim 2. Anton Webern

Yöntem ve Katılımcı Yargıları

Araştırmada katılımcılara ilk olarak asıl adı Brian Hugh Warner olan ABD'li heavy metal sanatçısı Marilyn Manson'ın fotoğrafı 40 katılımcıyla tek tek yapılan görüşme esnasında bilgisayardan gösterildi. Müzisyen olduğu katılımcılar tarafından bilinmeyen Manson'un dinlediği ya da yaptığı müzik türünün ve nasıl bir kişiliğe sahip olduğunun tahmin edilmesi istendi. 19-29 yaş arasında ve müzik eğitimi almış 40 katılımcının verdiği cevaplarda hepsinin de Manson'nın rock ya da metal müzik dinlediği ya da yaptığı önyargısıyla karşılaşıldı.

Manson'un kişiliği hakkında ise denekler; karışık yaşamı var, dağınık, duygusuz, uçuk, normal değil, sinirli, hayata tepkili, ailevi değerleri önemsemeyen, inançsız, eşcinsel, sağı solu belli olmayan, ilgi çekmeye çalışan, kafasına göre yaşayan, evli ve çocuklu değil, ucube, mutsuz biri, kendini sevmeyen, sadist, korkutucu, Allah yardımcısı olsun, asi ve isyankar, esrar, eroin,

alkol hepsini içen biri, sorunlu, cahil, özgüveni eksik, öldürülmesi gereken biri, agresif, depresif, itici, kedi kesen, civciv katili, ruh hastası, kişilik problemi yaşayan, psikopat ifadelerini kullandı. Hayatlarında ilk defa gördükleri Manson hakkında kesin ataisttir, kesinlikle keman ve piyano çalmıyordur, kesinlikle kendine faydası olmayan biri gibi net yargılarda bulunulması ilginçti.

İkinci kişi olarak katılımcılara 1883 ve1945 yılları arasında yaşamış Avusturya doğumlu besteci ve şef Anton Webern'in fotoğrafı gösterildi. 40 katılımcıdan Webern'i Türk zannedenler Türk sanat müziği dinlediğini ya da bestelediğini; Batı'lı olduğunu düşünenler ise klasik Batı müziği ile ilgilendiğini kesin bir yargıyla belirtti.

Webern'in kişilik özellikleri hakkında katılımcıların duygusal, zeki, kültürlü, bilgili, sade bir yaşantısı olan, Manson'a göre daha düzgün kişilikli, disiplinli, otoriter, kendi doğrularından vazgeçmeyen, dinlediği müzikle doğru orantılı olarak beyefendi biri, Manson'a göre daha eğitimli, düşünceleri kişiliği yerine oturmuş ne istediğini bilen, kibar, evli ve çocuklu, insancıl, aile babası sabah işine giden akşam çocuklarına yemek getiren, tek eşli, düzgün ahlaklı, filozof, uyumlu, bilgin, ağırbaşlı, akılcı, memur, mütevazi biri olarak genelde olumlu önyargıda bulunulduğu tespit edildi. Fakat iki katılımcının ise Webern hakkında olumsuz yargıda bulunduğu görüldü. Bu iki katılımcı Webern için seri katil ve asi bir kişi ifadelerini kullandı.

Sonuç

Yaptığımız bu ön çalışmada katılımcıların önyargılarında doğum yerleri, eğitimleri ve müzik zevkleri ile ilgili herhangi bir paralellik olmadığı görüldü. Örneğin Kayseri'de doğup büyüyen ve Türk halk müziği ile ilgilenen katılımcının Webern ve Manson hakkındaki yargısı ile İstanbul'da doğup büyüyen (bir senedir Kayseri'de bulunan) ve rock ya da pop müzik dinleyen birinin Webern ve Manson hakkındaki önyargılı söylemlerinin aynı olduğu görüldü.

Katılımcıların yaşları ve cinsiyetleri ile önyargılarının arasında da herhangi bir ilişkiye rastlanamadı. Örneğin kadın katılımcılardan 23 yaşındaki MÖ ile 27 yaşındaki HA'nın, Manson ve Webern hakkında benzer şekilde önyargılı tutum sergilediklerini görüldü. Aynı şekilde erkek katılımcılardan ise 19 yaşındaki ES ile 28 yaşındaki ÖD'nin de aynı önyargılı tutumlarına rastlandı.

İnsanların kendi kültürel geçmişleri ve alıştıkları çerçevenin dışında kalana karşı genelde olumsuz önyargılı davrandıkları ve 'ötekini' kabul etmekte zorlandıkları bilinir. Kişinin dış görünüşü de bu anlamda en önemli unsurdur. Belirli müzik türlerine ait kıyafet kodları ve simgeleri taşıyan kişinin, mutlaka o müzik türünü dinlediği ya da dinlemediği ve o müzik türünün temsil ettiği düşünce yapısına sahip olduğu kesin yargısına varılır. 40 kişilik katılımcıyla yaptığımız bu ön çalışmada da vardığımız sonuç benzerdir.

Müzik beğenisi ile dış görünüşü beklenildiği gibi paralel olmayan 10 kişilik çok küçük bir grupla daha yaptığımız gözlem ve görüşmeler sonucunda: Klasik ekose pantolon, klasik ayakkabı ve bluz giyen bir kadının rock/metal dinlediği ya da çoğunlukla clubber'ların kıyafet kodlarını (kot pantolon, Adidas/Puma spor ayakkabı) taşıyan saçlarını jöleyle son modaya uygun şekillendiren beş müzik öğrencisinin bağlama ya da kaval çalıp Türk halk müziği ile ilgilendiğini tespit etmek elbette ki belirli müzik türlerine ait simgelerin ve kodların kalmadığını belirten bir durum değildir.

Referanslar

Arda Erhan, 2003. "Önyargı" *Sosyal Bilimler El Sözlüğü*. Arda Erhan: 473.s. İstanbul: Alfa Basım.
Cüceloğlu, Doğan. 2007. *İnsan ve Davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
Dönmez, Ali. 1990. "Kadınlar Kadınlara Karşı Önyargılı mı?" Ankara Üniversitesi Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesi Dergisi, 1 (33): 103-122
Ertan, Cihan. 2010. "Homofobi: İnternet Gazetelerinde Okuyucu Yorumlarındaki Eşcinsellere Yönelik Tutumlar Ve Söylemler" *Ethos: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar* .3 (2): 1-17.
Gürses, İbrahim. 2005 "Önyargının Nedenleri", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 14 (1): 143–160.
Hançerlioğlu, Orhan. 1992. *Türk Dil Sözlüğü.* İstanbul: Evrim Matbaacılık.
Kurt, Berna. 2007. "Dansçı Erkeğe Yönelik Önyargılı Bakışın Sinop Köçekleri Örneği Üzerinden İncelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
Şerif Muzaffer, Şerif Carolyn. 1996. *Sosyal Psikolojiye Giriş 2.* İstanbul: Sosyal Yayınlar.
Tutkun, Ömer, Mustafa Koç. 2008. "Mesleklere Atfedilen Kalıp Yargılar" *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 41(1): 255-273.

Giriş